

Hogyan él ma nyelvében a nemzet?

A Honismeret folyóirat ünnepi száma a kétszázötven esztendeje született, Kazinczy Ferenc emléke előtt kíván tisztelegni, írásainak többsége az ő személyével, munkásságával és a magyar nyelv általános állapotával foglalkozik.

Kazinczy irodalomszervező, nyelvújító munkássága idején a nemzet élet-halál harcát vívta az idegen és erőszakos politikai és nyelvi befolyás ellen, s ebben a küzdelemben anyanyelvünk védelme éppen olyan fontos frontvonalnak számított, mint napjainkban. Vitatkozhatunk azon, hogy Kazinczy és elvarárai a bécsi udvar által erőszakkal háttérbe szorított, ezért elhaló félben lévő magyar nyelv korszerűsítésének legmegfelelőbb módját választották-e, azonban jó szándékukhoz, a nemzet érdekeinek szolgálatára való készségükhöz nem fér kétség. Semmi esetre sem kérdőjelezhetjük meg Kazinczy Ferenc és fegyvertársai gondolkodásának liberalizmusát, de ők ezt a nemes eszmét nem a magyarság és a magyar nyelv magárahagyására, kiszolgáltatottságának fokozására használták, hanem éppenséggel versenyképességének növelésére.

Kazinczyék és a magyar nyelv kapcsolatát a féltő aggodalom jellemezte. Biztosak voltak benne, hogy a nyelv célszerűségének, választékosságának növelésével a magyarság nemzeti érdekeit szolgálják. Mint ahogy a magyar nyelvet szándékosan, vagy hozzá nem értésből rongálók természetszerűleg a nemzet önvédelmének, túlélésének esélyeit csökkentik. Pedig ma éppen olyan szükség lenne szellemi életünk legjobbjainak összefogására, közösségi immunrendszerünk folyamatos védelmére és erősítésére, mint a reformkor hajnalán. Ma részben más természetű erőkkel kell küzdenünk anyanyelvünk védelmében a politikai határokkal szétszabdalt nemzet különböző terein. A globalizáció identitás- és nyelvrontó hatása elleni általános élethalálharcunk mellett külön-külön is minden magyarnak és minden magyar nemzetrésznek meg kell vívnia önvédelmi harcát. A maradék Magyarországon főként azzal ami *anyanyelvünk ellen van* (ellenőrizhetetlen médiák, DVD-k s egyébek) a külföldi magyaroknak pedig elsősorban az anyanyelv életéséhez szükséges *feltételek* (jog, intézmény, iskola stb.) *hiányával* kell megküzdenünk.

Mégis – úgy érzem – magyar nyelvre a nemzeti önértékelés hanyatlása jelenti a legfőbb veszélyt. Kazinczy idejében a nemzeti kishitűség, a latin és a német nyelv uralkodó, „hatalmi” helyzete is veszélyeztette, de a jórészt írástudatlan, főként paraszti tömegekben megvolt a megújulás aranyfedezete, még ha a neológ nyelvújítók nem is éltek eléggé ezzel a lehetőséggel. Manapság is elsősorban a magyarság önbecsülésének hanyatlása, identitásának eróziója veszélyezteti anyanyelvünket. De vannak ennél közvetlenebb veszélyforrások is, nevezetesen a lezüllött médiák, amelyekből mint a nyitva hagyott gázcsapból dőlnek a nemcsak nyelvünket mérgező anyagok. Hatásuk a felnőttek beszédében elsősorban a szavak értéktelenedésével, inflálódásával mérhető, a fiatalságnál pedig a főként szókincsük szegényesedésében és trágárosodásában jelentkeznek. A televíziók és a DVD-t gyártók hiányzó lelkiismeretére hiba hivatkoznánk, ehelyett a szülők felelősségére kell rámutatnunk. Ideje volna kidolgoznunk azokat a stratégiákat, amikkel távol tudjuk tartani gyermekeinktől a nyelvi és tudati rombolás veszélyét. A feladat korántsem könnyű, mert már családalapítási korban vannak azok a szülők, akik maguk is a lélek kábítószereire nőtték fel, sokan nem is érzékelik, milyen veszélynek vannak kitéve a képernyők elé taszított gyermekek. Az idegenből „fordított”, gyermekeinket szellemi restségre, nyelvi igénytelenségre kárhóztató műsorok kártevése teljesen nyilvánvaló. Általuk még a világirodalom értékei is, mint például a Dzsungel könyve, vagy Jack London Fehér agyar című remekműve, csak „gyengített üzemmódban”, lebárgyúsítva, minden nemes üzenetétől megfosztva kerül gyermekeink elé; kizárólag időtöltésül, még véletlenül se lelki épülésül. Szinkronizált szövegük kimerül a primitív angolszász nyelv silány fordításában. Márpedig nagyon jól tudjuk – ha máshonnan nem, hát Kodály tanításából –, hogy a gyermeknek soha sem lehet elég jót adni. Sem zenéből, sem pedig anyanyelvből.

Meg kell mondanunk, hogy anyanyelvünknek a felnövekvő nemzedék körében való védelmében még azok a szülők sem igen számíthatnak az iskola együttműködésére, akik ezt fontosnak tartják. A hi-

vatásuk gyakorlására *alkalmas* tanítók és tanárok a magyar nyelv és irodalom órákon bizonyára megtanítják az előírt tananyagot, jobb helyeken nyelvhelyességi- és nyelvépoló szakkörök is működnek, számos tanár elismerésre méltó igyekezettel készíti fel tanítványait különböző nyelvművelő versenyekre, a legtöbb iskolára azonban nem ez a jellemző. Másfelől föltehetjük a kérdést, vajon partnerei-e a szülők az esetenkénti tanári igyekezetnek? Össze tudnak-e a fogni az ifjúság érzelmi elszegényedése és nyelvi következményei ellen?

Az anyanyelv az emberi érzelmek, gondolatok kifejezésére szolgál. Szegényedése érzelmi elsivárosodást, igénytelenséget jelez. A trágár beszéd elterjedése, az obszcén kifejezések töltelékzavakként való használata még csak nem is a szexualitás előtérbe kerülését, hanem a szellemi eldurvulást jelzi. A nyelvi igénytelenség az élet minden területén ömlik ránk. Mint folyóiratunk szerkesztője sokszor megdöbbenve tapasztalom, hogy a beküldött írások jelentős részénél tetten érhető a nyelvi sznobizmus, az idegen szavak halmozása, az „előre gyártott” nyelvi klisék szellemi tunyaságra utaló használata. Bizony, állandóan kezem ügyében kell tartanom az „Idegen szavak és kifejezések szótára”-t, s annak segítségével töröm a fejem, hogy a tisztelt szerző mit is akart mondani. Lehet, hogy ráhibázok, lehet hogy nem, mert olykor a szerző csak véletlenül vetette oda ezt vagy azt a közkeletű idegen szót.

Most, a Magyar Nyelv Éve alkalmából megjelenő folyóiratszámunk összeállításánál két kérdést tettünk fel a honismereti mozgalom szellemi vezérkarának tekintett, 1992 óta „Bél Mátyás – Notitia Hungariae” emlékéremmel kitüntetett személyiségeknek: (1) *Hogyan él ma nyelvében a nemzet?* (2) *Miképp járulhat hozzá a honismereti mozgalom a nyelvhasználat gazdagításához?*

A csaknem félszáz megkérdezett közül érdemben tucatnyian válaszoltunk a feltett kérdésekre.¹ A válaszokból egyértelműen kitűnik a borúlátás, nyelvünk jelenkori állapota miatti elkeseredettség, a nyelvhasználatban megmutatkozó felelőtlenség és a tehetetlenség elítélése. Volt, aki egyenesen azzal háritotta el a kérdést, hogy „*A magyar nyelv ügyében feltett körkérdésekre nem tudok érdemben válaszolni; szinte csak rosszat lehetne elmondani a jelenlegi állapotról, a jövőről pedig ugyancsak borús képet kellene festeni. Ha kiutat igazából nem látok, nem szabad véleményt nyilvánítani.*” Azonban a szorongó aggodalom mellett néhányan hasznos javaslatokat is megfogalmaztak mozgalmunk számára, ezeket már a közzététellel is, de egyébként is igyekszünk hasznosítani. Mert – amint szerkesztőtársam, Kováts Dániel e sorok elolvasása után megfogalmazta –: „Ha Kazinczyéknak sikerült, talán-talán a XXI. században is sikerülhet a kedvezőtlen folyamatok fékezése, megállítása.”

A Magyar Nyelv Éve 2009. december 31-ig tart, de *a magyar nyelv ügyét* továbbra is napirenden kell tartanunk. Ezért szívesen olvasunk és közlünk minden megszívelendő véleményt és épkezláb javaslatot. Meggyőződésünk ugyanis, hogy a magyar nyelv védelmében és erősítésében minden nemzetét szerető, érte aggódó embernek megvan a maga feladata.

Halász Péter

Az irodalmi központtá lett széphalmi kúria

¹ A magam válaszát ezekben a bevezető sorokban fogalmaztam meg. (Szerk.)